

ეკონომიკური უსაფრთხოების სოციალური ასპექტები

შოთა ლომინაშვილი, ანსუ-ს ასოცირებული პროფესორი;
ზვიად ბეშენაძე, ანსუ-ს ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

ეკონომიკური უსაფრთხოების ყველაზე მეტი რისკები საქართველოში არის სოციალურ სფეროში. ეს საფრთხეები ძირითადად ვლინდება მოსახლეობის დაბალ რეალურ შემოსავლებში, მოსახლეობის სიღარიბეში, შემოსავლების კუთხით და ქონებრივ დიფერენციალში. მოცემული ტენდენციები განაპირობებენ დაბალ სამომხმარებლო მოთხოვნას, ხელს უწყობს მოთხოვნის დანაწევრებას და მისი სტრუქტურის გაუარესებას, რაც საბოლოოდ არახელსაყრელ გარემოს ქმნის რეალური სექტორის განვითარებისთვის. ისინი აგრეთვე უსაფრთხოების ქმნიან სახელმწიფო მართველობის, პოლიტიკურ და სხვა სფეროებში.

გადახდისუნარიანი მოთხოვნის გაფართოვებას, გრძელვადიანი დანაზოგების ზრდას, რომელიც ტრანსფორმირდება ინვესტიციებში, ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლების წონადი ნაწილის ფორმირებაში, სოციალურ-ეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფაში, უზრუნველყოფს სოციალური ფენა - საშუალო კლასი, რომელიც წარმოადგენს ეკონომიკური ზრდის, სოციალური მშვიდობისა და საზოგადოებრივი თანხმობის გარანტს. საშუალო კლასს კი ძირითადად მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლები ქმნიან, ამიტომ ყველა ღონისძიება უნდა გატარდეს მისი სტიმულირებისათვის.

მოცემული რისკების ჰეჯირებისათვის სახელმწიფომ უნდა გაატაროს ადეკვატური სოციალური პოლიტიკა, რაც ძირითადად გამოიხატება: მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხისა და დონის ამაღლებაში; შრომით ურთიერთობების კუთხით — მოსახლეობის დასაქმებასა და სოციალური დაზღვევის უზრუნველყოფაში; მოსახლეობის შრომის უუნარო და ნაკლებად უზრუნველყოფილი მოსახლეობის დაცვაში; მატერიალური სიკეთეებისა და მომსახურების გადანაწილებისას სამართლიანობის მიღწევაში; გონივრული მიგრაციული პოლიტიკის გატარებაში.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური უსაფრთხოება, სოციალური პოლიტიკა, სამომხმარებლო მოთხოვნა, საშუალო კლასი, ეკონომიკური ზრდა, ეკონომიკური დეგრადობა, სიღარიბე, სოციალური პოლარიზაცია.

Social Aspects of Economic Security

Shota Lominashvili, Associated Prof. of ATSU
Zviad Beshkenadze, Associated Prof. of ATSU,

Summary

In Georgia the most part of risks of economic security is in social field. These jeopardies are mainly displayed in low real incomes of the population, poverty, incomes and property differentiation of the population.

Specified tendencies stipulate low consumer's request, support dismemberment of the request and worsening of its structure, which makes unprofitable environment for development of the real sector finally. They endanger in state governance, political and other fields.

Expansion of solvent request, growing of long-term savings which is transformed in investments, formation of ponderable part of tax yield of the budget, ensuring social and economic stability, is provided by a social stratum-middle class which is a guarantee of economic growth, social peace and public consent. The middle class is mainly made by representatives of small and medium business; therefore, all arrangements should be taken for its stimulation.

For pegging of the mentioned risks, the state should adopt adequate social policy which is mainly expressed in increasing in quality and cost of living of the population; providing employment and social insurance of the population; protection of incapable and less maintained population; achieving of justice in distribution of material goods and service; adopting reasonable immigration policy;

ძირითადი ტექსტი

ეკონომიკური უსაფრთხოების ყველაზე მწვავე საშიშროებები საქართველოში სოციალურ სფეროშია. ის უპირველესად დაკავშირებულია: მოსახლეობის ფულადი შემოსავლების დაბალ დონესთან, შემოსავლების მხრივ და ქონებრივ ღრმა დიფერენციალთან.

დაბალი შემოსავლები, ქონებრივი და შემოსავლების კუთხით უთანასწორობა განაპირობებს დაბალ სამომხმარებლო მოთხოვნას, ხელს უწყობს მოთხოვნის დანაწევრებას და მისი სტრუქტურის გაუარესებას, რაც საბოლოოდ არახელსაყრელ გარემოს ქმნის რეალური სექტორის განვითარებისთვის. დაბალი შემოსავლები განაპირობებენ დაბალ სამომხმარებლო მოთხოვნას, დაბალი სამომხმარებლო მოთხოვნა წინ ელახება წარმოების განვითარებას, წარმოების გარეშე კი ვერ იქმნება შემოსავლები. ანუ, საქმე გვაქვს შემოსავლების ხარვეზი-წარმოება-შემოსავლების ჩაკეტილ წრესთან,

რომლის გარღვევაც საკმაოდ რთული ეკონომიკური ამოცანაა.

მოსახლეობის ცხოვრების დაბალ დონესა და ხარისხზე, მის სოციალურ პოლარიზაციაზე მეტყველებს შემდეგი მონაცემები: საქსტატის მონაცემებით 2015 წლისათვის - მოსახლეობის საშუალო თვიური შემოსავლები ერთ შინა მეურნეობაზე შეადგენს 1022,2 ლარს, საშუალო თვიური შემოსავალი ერთ სულზე კი 284,5 ლარია (საშუალო თვიური ხარჯები 279,6 ლარი). მაშინ, როდესაც შრომისუნარიანი მამაკაცის საარსებო მინიმუმი შეადგენს 162,4 ლარს. მედიანური მოხმარების 60% -ის ქვევით მყოფი მოსახლეობის წილი საკმაოდ დიდია და შეადგენს 20,1 %. მედიანური მოხმარების 40 პროცენტის ქვევით მყოფი მოსახლეობის წილი შეადგენს 7,1 % (სტატისტიკის დეპარტამენტი უკვე რამდენიმე წელია აღარ აქვეყნებს ინფორმაციას სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფი შინამეურნეობების შესახებ. მსოფლიო ბანკის გათვლებით კი 2014 წლისთვის მოსახლეობის 32,3% (1,4 მლნ. ადამიანი) სიღარიბის ზღვარს მიღმა ცხოვრობს). ასევე საკმაოდ მაღალია შემოსავლებს შორის უთანასწორობის მაჩვენებელი - ჯინის კოეფიციენტი მთლიანი შემოსავლების მიხედვით შეადგენს 0,42, ხოლო ხარჯების მიხედვით - 0,45. ქვეყანაში რეგისტრირებული სიღარიბე (საარსებო შემოსავლის მიმდებარე რაოდენობა) 10,1 % -ია.

გადახდისუნარიანი მოსახლეობის ვიწრო ჯგუფი ახდენს ეკონომიკის სტრუქტურის დეფორმაციას, რომელშიც იკვეთება ორი სამომხმარებლო სექტორი - მდიდრები, რომლებიც მოთხოვნას ქმნიან ძირითადად ფუფუნების იმპორტულ საქონელზე და ლარიბები, რომლებიც მოთხოვნას უყენებენ პირველადი მოხმარების, როგორც იმპორტულ, ასევე სამამულო საქონელს.

ამგვარად, ეკონომიკური უსაფრთხოების საშიშროების ბლოკებს შორის სოციალურ სფეროში, რომელიც ძირითადად განისაზღვრება მოსახლეობის ფულადი შემოსავლებით, ყველაზე მეტად მწვავე მიმართულებაა საზოგადოების დაყოფა მდიდრების ვიწრო ჯგუფად და ნაკლებუზრუნველყოფილი მოსახლეობის მსხვილ მასად.

გადახდისუნარიანი მოთხოვნის გაფართოებას, გრძელვადიანი დანაზოგების ზრდას, რომელიც ტრანსფორმირდება ინვესტიციებში, ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლების წონადი ნაწილის ფორმირებაში, სოციალურ-ეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფაში, როგორც მსოფლიო პრაქტიკა მოწმობს, უზრუნველყოფს სოციალური ფენა - საშუალო კლასი, რომელიც წარმოადგენს ეკონომიკური ზრდის, სოციალური მშვიდობისა და საზოგადოებრივი თანხმობის გარანტს.

მთლიანობაში, ზოგადად საშუალო კლასი საზოგადოებაში ასრულებს შემდეგ ძირითად ფუნქციებს: ფლობენ რა ფულადი შემოსავლის დიდ ნაწილს, წარმოადგენენ საქონლისა და მომსახურების ძირითად მყიდველებს და ამით ახდენენ გადახდისუნარიანი მოთხოვნის უმეტესი ნაწილის ფორმირებას საშინაო ბაზარზე. შედეგად ასტიმულირებენ საშინაო წარმოებასა და ეკონომიკურ ზრდას; ქმნიან რა დანაზოგების უმეტეს ნაწილს საბანკო დეპოზიტების, სადაზღვევო-შენატანების და ა.შ. სახით, საბანკო სისტემის, სადაზღვევო ფონდებისა და საფონდო ბაზრის საშუალებით ახდენენ მის ტრანსფორმირებას ინვესტიციებად; უზ-

რუნველყოფენ საგადასახადო შემოსავლების ძირითად ნაწილს ბიუჯეტში, რაც საშუალებას აძლევს სახელმწიფოს შეასრულოს თავისი ფუნქციები და მოვალეობები; კმაყოფილები არიან რა თავიანთი მატერიალური და სოციალური მდგომარეობით, და არ აქვთ პროტესტის განწყობილება, ინარჩუნებენ სოციალურ მშვიდობასა და სტაბილურობას საზოგადოებაში.

ამდენად ეკონომიკური მდგრადობის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია საშუალო კლასის ფორმირების მიზანმიმართული სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება. ამისათვის პირველ რიგში აუცილებელია: სიღარიბის შემცირება, მოსახლეობის დასაქმების გაზრდა, ნორმალური ცხოვრებისთვის აუცილებელი საარსებო მინიმუმისა და მინიმალური ხელფასის უზრუნველყოფა და სხვ. საშუალო კლასის ფორმირებისთვის აუცილებელია ერთ სულზე საშუალო შემოსავლის საარსებო მინიმუმზე 3-4 -ჯერ გადამეტება. ამასთან საარსებო მინიმუმმა უნდა უზრუნველყოს არა მხოლოდ ფიზიოლოგიური მინიმუმი, არამედ შექმნას პირობები ღირსეული ცხოვრებისთვის..

განვითარებულ ქვეყნებში საშუალო კლასი შეადგენს მთლიანი მოსახლეობის 60-80 %. ეს კი უზრუნველყოფს ამ ქვეყნებში პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ სტაბილურობას.

ამგვარად, ეკონომიკური და შიდაპოლიტიკური უსაფრთხოებისათვის საშუალო კლასის ფორმირება — პირველხარისხოვანი ამოცანაა, და არა მხოლოდ სოციალური, არამედ უპირველესად საერთო ეკონომიკური და პოლიტიკური, რამდენადაც საშუალო კლასის ფორმირება — მთავარი პირობაა საკმაოდ მაღალი, გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდის ტემპებისა და საზოგადოებაში პოლიტიკური სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად.

მშპ -ის ზრდის დინამიკა ასეთია: 2004-2007 წლებში - ეკონომიკური ზრდის ტემპები საშუალოდ 9,8% იყო (მშპ-ს ყველაზე მაღალი ზრდის ტემპი ამ ოთხწლიან მონაკვეთში დაფიქსირდა 2007 წელს და შეადგინა 12,3 პროცენტი. 2009 წელს გვექონდა ზრდის უარყოფითი მაჩვენებელი -3,8 პროცენტი, რაც რუსეთის მხრიდან აგრესიასთანაა დაკავშირებული). 2010-2012 წლებში მშპ-ს ზრდის ტემპებმა საშუალოდ შეადგინა 6,6 პროცენტი. შემდგომ წლებში გვაქვს ზრდის საკმაოდ მოკრძალებული ტემპები, კერძოდ: 2013 წელს — 3,4%, 2014 — 4,6%, 2015 — 2,8%, 2016 წლის I კვარტალში - 2,6%. როგორც ვხედავთ ეკონომიკური ზრდის ტემპებს შემცირების ტენდენცია გააჩნია, რაც კიდევ უფრო აღრმავებს პრობლემებს სოციალური უსაფრთხოების მიმართულებით.

პრობლემას წარმოადგენს არა მხოლოდ ეკონომიკური ზრდა, არამედ ისიც, თუ როგორ გადანაწილდება ზრდისგან გამოწვეული შემოსავლები, მასში კი გადამწყვეტ როლს ასრულებს საგადასახადო (საშემოსავლო) და სოციალური (მთლიანად ხარჯვითი) პოლიტიკა. მოსახლეობის პაუპერიზაციას, სიღარიბისა და სოციალურ პოლარიზაციის გარღმავებას (მათ შორის რეგიონული თვალსაზრისით) ზემოთ დასახელებულ ფაქტორებთან ერთად სწორედ არასწორი საბიუჯეტო-საგადასახადო პოლიტიკა უწყობს ხელს. კერძოდ, ეს არის: რეგრესული საგადასახადო

სისტემა (უნიფიცირებული საშემოსავლო, მოგების გადასახადი, დღგ, და სხვ.), საგადასახადო შეღავათებისა და პრეფერენციების (მათ შორის რეგიონული კუთხით) მოქნილი სისტემის არარსებობა, ჰიპერტროფიული საბიუჯეტო სექტორი, არასამართლიანი სოციალური პოლიტიკა და სხვ.

საქართველოში სიღარიბის შემცირების ერთ-ერთ ფაქტორად ემიგრაცია რჩება, რაზედაც მეტყველებს შემდეგი მაჩვენებლები: ემიგრირებული თანამოქალაქეების მიერ უცხოეთიდან საქართველოში 2015 წელს გამოგზავნილი იქნა 1,08 მლრდ. დოლარი (რაც 360 მლნ დოლარით ნაკლებია წინა წელთან შედარებით), რაც 1 სულ მოსახლეზე გადაანგარიშებით 24,3 დოლარს შეადგენდა თვეში. ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი - 1,55 მლრდ. დოლ. - დაფიქსირდა 2013 წელს, რაც 28,8 დოლარს შეადგენდა 1 სულ მოსახლეზე გადაანგარიშებით თვეში. მაშინ, როდესაც 1 სულზე საშუალო თვიური შემოსავალი შეადგენდა 2015 წელს 119 დოლარს, საშუალო თვიური ხარჯები კი 116,5 დოლარს. 2013 წელს კი შესაბამისად 143 და 141 დოლარს.

ამგვარად, ემიგრაციას გარკვეულწილად შეუძლია საქართველოსთვის დამცველი სარკველის როლის შესრულება (და ასრულებს კიდევ) და პოტენციური პოლიტიკური რისკების შემცირება, რასაც სიღარიბე და უმუშევრობა ქმნის, თუმცა ემიგრაციას, რომელიც შემაზოვოთებელ მასშტაბებს ღებულობს (საქსტატის მონაცემებით ემიგრანტების რიცხოვნება 2015 წლისთვის 95965 ადამიანს შეადგენს, რაც ნაკლებად შეესაბამება რეალობას, რამდენადაც მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის (IOM) ჯერ კიდევ 2008 წლის ანგარიშის თანახმად 2005 წელს საქართველოდან ემიგრანტების საერთო რიცხვი შეადგენდა 1,03 მილიონს. ამ პერიოდის შემდეგ კი მიგრაცია არა თუ შემცირდა არამედ დინამიურად იზრდება) დადებითთან ერთად მთელი რიგი უარყოფითი (მათ შორის ეკონომიკური) ეფექტებიც გააჩნია (დემოგრაფიული პრობლემების გამწვავება, მორალურ-ზნეობრივი ფასეულობების გადაგვარება, საზოგადოების - კრიმინალიზაცია, ობივტელიზაცია, დეპატრიოტიზაცია და სხვ.), რასაც მთლიანობაში შეუძლია გადაფაროს მისგან მიღებული დადებითი სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები და საფრთხე შეუქმნას ყველაზე მთავარს - ეროვნულ ღირებულებებსა და სახელმწიფოებრიობას.

ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ უცხოური გზავნილებზე (და არა მარტო გზავნილებზე, არამედ უცხოურ დახმარებებზე, ინვესტიციებზე და ა.შ.) დამოკიდებულების მაღალი ხარისხი ზრდის რისკებს ეგზოგენური რყევების მიმართ. როგორც ს. მაკფარლენი აღნიშნავს: „საქართველოს დამოკიდებულება ოფიციალურ უცხოურ დახმარებაზე, ფულად გადარიცხვებზე, პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებზე, ტურიზმსა და პირველადი მოხმარების საგნების იმპორტზე ქვეყანას ძალზე დამოკიდებულს ხდის გლობალურ ეკონომიკაზე. საქართველო მგრძნობიარეა გლობალური ეკონომიკის არასტაბილურობის, ისევე, როგორც დასავლეთის ქვეყნების დედაქალაქებში ბიუჯეტზე დაწესებული შეზღუდვების მიმართ. ეს მგრძნობიარობა მძაფრდება საკვების იმპორტზე საქართველოს ძლიერი დამოკიდებულების გამო“[1:2].

როგორც საერთაშორისო პრაქტიკა ადასტურებს მწვავე სოციალურ-ეკონომიკური კრიზისი აძლიერებს მოსახლეობის სიდუხჭირეს და ქმნის სოციალურ წინაპირობებს ისეთი საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ფორმირებასთვის, რომლისთვისაც დამახასიათებელია: საზოგადოების ყოვლისმომცველი იდეოლოგიზაცია და ტოტალური პოლიტიზაცია; საზოგადოების დიქტომიურად დაყოფა თავისიანებად და მტრებად; მარგინალიზებული ჯგუფების წარმოქმნა და ეკონომიკური და სოციალური დეპრივაცია; გარე და შიგა მტრის ხატის შექმნა; სახელმწიფო აპარატის ჰიპერტროფიული განვითარება; კორუფცია და ნეპოტიზმი; სოციალური კონტროლის აპარატის გაძლიერება და გაფართოვება ძალოვანი უწყებების საშუალებით, მოსახლეობის მასობრივი დაშინება და ტერორი; მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებზე პარტიული კონტროლის გაძლიერება; უმაღლესი ხელისუფლებისა და მისი მატარებლების საკრალიზაცია და ქარიზმატული ლიდერის (ბელადის კულტის) შექმნა.

ამგვარად, სოციალურ სფეროში არსებული პრობლემები წარმოშობს სერიოზულ საფრთხეებს სახელმწიფო მმართველობის, პოლიტიკურ და სხვასფეროებში.

ღრმა და ხანგრძლივადიანი სოციალურ-ეკონომიკური კრიზისის ფონზე მოცემული საფრთხეები საქართველოსთვის საკმაოდ არსებითია. უფრო მეტიც, მოცემული ტენდენციებიდან უმეტესი საქართველოში უკვე თვალშისაცემია.

ამგვარად, მოცემული საფრთხეების “ჰეჯირებისათვის” სახელმწიფომ უნდა მოახდინოს სოციალური სფეროს რეგულირება და გაატაროს ადეკვატური სოციალური პოლიტიკა. პირველი გულისხმობს: შემოსავლების სახელმწიფო გადანაწილებას, სახელმწიფო დახმარებისა და სოციალური დაზღვევის პროგრამების პროგრამების განხორციელებას და ა.შ., ხოლო მეორე — მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხისა და დონისამაღლებას; შრომით ურთიერთობებში — მოსახლეობის დასაქმებას, სოციალური დაზღვევის უზრუნველყოფას; მოსახლეობის შრომის უუნარო და ნაკლებადუზრუნველყოფილი მოსახლეობის დაცვას; მატერიალური სიკეთეებისა და მომსახურების გადანაწილებისას სამართლიანობის მიღწევას; გონივრული მიგრაციული პოლიტიკის გატარებას; ინფრასტრუქტურის სფეროში — საცხოვრებელ-კომუნალური პრობლემების მოგვარებას და სხვ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ს. ნილ მაკფარლენი, „საქართველო: ეროვნულიუსაფრთხოებისკონცეფცია და ეროვნულიუსაფრთხოება“ სოციალურმეცნიერებათაცენტრი, თბილისი და ოქსფორდისუნივერსიტეტი, 2012/01.
2. Богомолов, В. А. и др., Экономическая безопасность, М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 295 с.
3. Сенчагов, В. К. и др., Экономическая безопасность России, М.: Дело, 2005. – 896 с.
4. Meskhia I., Political instability and economic turbulence in Georgia, Jornal “Economics and Business”, 2013, №5.